

УДК 377.112.4:37.001.312:0001.82

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ КОЛЕКТИВНИХ ФОРМ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ДЛЯ СПЕЦІАЛІСТІВ-ПОЧАТКІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Пилявець Марина, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, заступник директора з навчально-методичної роботи вищого художнього професійно-технічного училища № 5 м. Вінниці.

ORCID: 0000-0001-7620-9677

E-mail: maryna.pylyavets@gmail.com

У статті окреслено особливості організації роботи методичної служби закладів професійної (професійно-технічної) освіти з педагогами-початківцями в сучасних умовах. Визначено основні напрями діяльності щодо діагностування, планування, організації наставництва для викладачів-початківців та молодих майстрів виробничого навчання. Розкрито нетрадиційні підходи до формування системи роботи школи спеціалістів-початківців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (далі ЗП(ПТ)О) на прикладі Вищого художнього професійно-технічного училища № 5 міста Вінниці.

Ключові слова: колективні форми методичної роботи, адаптація педагогів-початківців, педагогічне діагностування, наставництво, заклад професійної (професійно-технічної) освіти, педагогічні методи, самоаналіз, індивідуальний план самоосвіти, викладачі, майстри виробничого навчання, навчально-виробничий процес.

PECULARITIES OF CONDUCTING COLLECTIVE FORMS OF METHODOLOGICAL ACTIVITY FOR THE BEGINNING SPECIALISTS IN THE INSTITUTIONS OF PROFESSIONAL (VOCATIONAL) EDUCATION

Pyliavets Maryna, Specialist of Higher Category, Teacher Educator, Deputy Headmaster on Methodical Activity of Higher Art Vocational School № 5 in Vinnitsia.

ORCID: 0000-0001-7620-9677

E-mail: maryna.pylyavets@gmail.com

There are outlines of organizing the methodical service for vocational institutions with novice teachers in modern conditions in the article. The mainstay of the activity is to diagnose, plan, conduct meetings, to organize mentoring for the beginning teachers and masters of employment training are also determined. On the example of Higher Art Vocational School № 5 in Vinnitsya, the unconventional approaches to forming a work system of school for a beginner specialist in the vocational institution are determined. The organization of collective forms of methodological activity in the vocational institutions is a complex, multifaceted aspect that requires careful preparation, systematic implementation and continuous improvement, and, as a result, contributes to ensuring the process of becoming a beginning teacher and improving the pedagogical skills of the entire teaching staff. Here it is important to combine systematic work taking into account the multistage education for the teachers

themselves and the specifics of implementing the educational process in the vocational institution, since the beginning teachers with higher education and masters of employment training, which have working classes and can have no higher educational activity in such institutions. Therefore, it is important for the methodological service to think through all forms of methodological activity from the individual, self-education activities to collective forms and it is a laborious, well-considered work, which must be well-grounded, and each type of activity should be expedient and well-thought-out. In addition, conducting workshops, pedagogical conferences, master classes are productive collective forms of methodological activity that contribute to pedagogical formation and growth.

Keywords: *collective forms of methodological activity, beginning teachers' adaptation, pedagogical diagnosis, mentoring, vocational institution, teaching methods, self-analysis, individual plan of self-education, teachers, masters of employment training, production-training process.*

У закладах професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) проблеми проведення колективних форм методичної роботи зумовлені не лише різним ступенем підготовки педагогічного колективу з врахуванням освіти та невеликого педагогічного стажу, але й обумовлено специфікою функціонування закладу загалом, особливостями поєднання загальноосвітньої й професійної підготовки. Тому обираючи проблемну тему, яку варто обговорити на семінарі-практикумі чи педагогічній конференції або ж на засіданні школи спеціалістів-початківців варто максимально адаптувати всі питання до особливостей практичної реалізації освітнього процесу в закладі професійної (професійно-технічної) освіти. З іншого боку, ще залишається досить важливим питанням у педагогів-початківців – це оволодіння сучасними технічними засобами навчання як при підготовці до уроку, так і під час його проведення. Вміння розробити дидактичні завдання, методичні рекомендації, правильно сформулювати мету та спланувати перебіг уроку в системі реалізації освітнього процесу крізь призму формування ключових та професійних компетентностей – складне проблемне завдання, яке потребує спеціальної підготовки, наполегливої праці, творчого підходу.

Актуальною залишається проблема формування потреби в неперервному навчанні як важливого чинника творчих здібностей педагога, проблеми адаптації педагогів до наявних педагогічних умов у певному навчальному закладі [2, с. 38]. Значна кількість вітчизняних науковців розглядали питання адаптації молодого педагога до практичної педагогічної діяльності, створення умов для педагогічного становлення та розвитку: І. Зязюн, Р. Гуревич, Н. Ничкало, В. Ковальчук, та інші.

Крім того, проблеми становлення молодих педагогів, особливості їх адаптації до умов певного навчального закладу розглядали В. Сухомлинський, А. Макаренко, а також О. Лавріненко, С. Сисоєва.

Незважаючи, на наявність різних досліджень з проблеми адаптації педагогів-початків у закладах освіти, вона все ж залишається актуальною і потребує пошуку нових підходів до її вирішення. Недостатня практична обґрунтованість напрямів роботи школи педагога-початківця в певному освітньому середовищі закладу професійної (професійно-технічної) освіти, спонукають до розгляду особливостей створення відповідних умов для адаптації, професійного становлення та зростання спеціалістів-початківців.

Основною метою статті є висвітлення системи роботи школи педагога-початківця «ПОШУК», на прикладі Вищого художнього професійно-технічного училища № 5 міста Вінниця, де застосовано різні методи, які спрямовані та розвиток творчого потенціалу педагога-початківця. Відповідно до поставленої мети, основним

завданням дослідження є визначення ефективності роботи школи педагога-початківця та визначення основних напрямів подальшого удосконалення таких колективних форм методичної роботи задля підвищення майстерності спеціалістів-початківців (викладачів та майстрів виробничого навчання), їх загальної культури, створення мотивації та умов професійного вдосконалення, їх адаптації у певному закладі освіти у процесі цілеспрямовано спланованих і реалізованих заходів.

Організація колективних форм методичної роботи в закладах професійної (професійно-технічної) освіти – складний, багатогранний аспект, що потребує ретельної підготовки, системної реалізації та постійного удосконалення, а в результаті – сприяє забезпеченню процесу становлення педагога-початківця та удосконаленню педагогічної майстерності всього педагогічного колективу. Оволодіння майстерністю – складний і динамічний процес формування системи педагогічних компетенцій [4, с. 102]. Тут важливим є поєднання системності роботи з врахуванням різнорівневої підготовки самих педагогів та специфіки реалізації освітнього процесу в закладі професійної (професійно-технічної) освіти, оскільки в таких установах працюють молоді викладачі з вищою освітою та майстри виробничого навчання, які мають робітничі розряди та можуть і не мати вищої педагогічної освіти.

У кінці ХХ ст. провідні науковці вважали, що освіта – це процес передавання й засвоєння знань, умінь та навичок, а нині у наукових працях педагогічного змісту перевагу дістав компетентісний підхід. Відтак, згідно робочих навчальних планів та освітніх програм здійснюється загальноосвітня й професійна підготовка, що є основою для формування ключових та професійних, профільних компетентностей учнів. Таким чином, педагог, що починає працювати в такій, досить специфічній та складній системі, має бути творчим, креативним, постійно працювати над самовдосконаленням педагогічних здібностей. Загалом, внаслідок реалізації навчально-виробничого процесу майстри виробничого навчання набувають практичного педагогічного досвіду, але їх потрібно спрямувати на ефективне оволодіння теоретичними засадами педагогіки, допомогти правильно реалізувати різні педагогічні методи, в тому числі й інноваційні. А ось викладачі-початківці мають багаж знань з теоретичної педагогіки, проте часто, через відсутність досвіду роботи, не можуть влучно обрати правильний спосіб впливу на особистість учня. Відтак, методичній службі важливо продумати всі форми методичної роботи від індивідуальної, самоосвітньої діяльності до колективних форм – а це кропітка, виважена праця, яка має бути чітко обґрунтованою, а кожен вид діяльності – доцільним і продуманим. Основою планування роботи має стати діагностування рівня готовності педагога до реалізації набутих складових педагогічної майстерності. Крім того, проведення семінарів-практикумів, педагогічних конференцій, майстер-класів – важливий мотиваційний компонент розвитку педагогічної майстерності педагогів-початківців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Основним завданням роботи школи спеціаліста-початківця під назвою «ПОШУК» у Вищому художньому професійно-технічному училищі № 5 міста Вінниці є стимулювання мотивації педагогів до постійного навчання, самоосвіти, розвитку творчого потенціалу, наданні необхідної допомоги й підтримки у здійсненні неперервного навчання. Визначення рівня розвитку творчих можливостей сучасного педагога-початківця – завдання значно складніше, ніж оцінка засвоєння фактичного матеріалу учнями, та слід підкреслити, що без засвоєння суми конкретних знань нема й

не може бути творчого розвитку. Діагностичні дослідження рівня розвитку творчих можливостей повинні стати специфічним етапом в управлінській діяльності педагогів, у формуванні творчої особистості учня у навчально-виховному процесі [9, с. 262]. А тому важливо сьогодні акцентувати увагу на проблемах поточної діагностики та моніторингу спеціалістів-початківців, що дозволить встановити необхідні напрями удосконалення педагогічної майстерності та забезпечити постійне спостереження за процесом професійного зростання, динамікою змін. Таке діагностування проводиться методистом з теоретичної підготовки щорічно, а його результати враховуються при плануванні роботи на навчальний рік. До змісту діагностичних питань входять: знання теоретичних основ педагогіки, вміння використовувати міжпредметні зв'язки, оволодіння підходами щодо організації роботи з обдарованими учнями та тими, що мають досягнення початкового рівня, знання форм проведення різних занять та рівень оволодіння засобами навчання, комплексний підхід у виховні роботи, ступінь оволодіння сучасними технічними засобами навчання, тощо. Результати діагностування не використовуються для оцінки діяльності педагога-початківця, а слугують виключно для планування роботи школи педагога-початківця «ПОШУК» на поточний навчальний рік. Відтак, результатами проведеної педагогічної діагностики було визначено, що педагоги-початківці ВХПТУ №5 міста Вінниці мають потребу в ознайомленні з особливостями практичної реалізації нормативно-правових документів, що стосуються освітнього процесу загалом. Тому в наведеній роботі є приклад проведення саме такого заняття, яке сприяє розширенню та поглибленню знань не лише з педагогіки, а й основних складових системи роботи педагога згідно існуючої нормативно-правової бази. Під час обговорення основних аспектів діагностування та інших заходів, що проводяться в межах роботи школи спеціаліста-початківця, необхідно забезпечити цілеспрямованість аналітичних тез, науковість аналізу, принциповість і доброзичливість критичних зауважень, поєднання власного педагогічного досвіду та вилучення практичних рекомендацій з передового педагогічного досвіду, їх адаптація до конкретних умов функціонування навчального закладу. Підбір методів навчання для роботи в школі спеціалістів-початківців, наприклад: аналіз проблемної педагогічної ситуації; організація так званих «ситуацій успіху», ділових і рольових ігор, дискусій, мозкового штурму, тематичних досліджень, незакінчених речень, а також відвідування педагогічних об'єднань, створення індивідуальної програми професійних і особистісне зростання, самовдосконалення, побудова спеціалізованої лексики, написання есе на такі теми, як «Мій улюблений викладач», тощо. [1, с. 811].

Заняття школи спеціаліста-початківця як колективна форма методичної роботи з педагогічними кадрами може мати різноманітні форми проведення. Тут мають місце різні види навчальної діяльності, але обов'язково на кожному занятті, має розглядатися певна проблематика – складне теоретичне або практичне питання, що потребує розв'язання, вивчення, дослідження [6, с. 164]. Безумовно, педагог-початківець має низку теоретичних знань, але недостатній досвід їх практичної реалізації. Потрапляючи в уже сформований колектив, досить важко адаптуватися до роботи з досвідченими колегами, проблемними учнями, їх батьками, і якщо немає правильно організованої підтримки з боку адміністрації училища та колег-наставників, то у молодого викладача або майстра виробничого навчання може зникнути бажання професійно зростати або ж взагалі працювати. Саме чітко спланована робота школи спеціаліста-початківця, на

основі проведеного діагностування (про що вже вище йшла мова), забезпечить мотиваційний компонент та умови професійного вдосконалення сучасного викладача та майстра виробничого навчання. Зокрема, у ВХПТУ №5 м. Вінниці такі заняття проводяться щомісяця, де присутні, крім педагогів-початківців, викладачі-наставники, методисти, заступник директора. Разом з тим, усі члени відповідних методичних комісій здійснюють постійне взаємо відвідування уроків як теоретичного так і виробничого навчання. Під час таких уроків обговорюються особливості та доцільність обраного типу уроку, сформованої мети, ефективність підібраних методів, засобів та прийомів, що були застосовані на тому чи іншому уроці. Таким чином, досвідчений педагог-наставник надає слушні поради для кращої, більш ефективної організації роботи учнів на уроці, а педагог-початківець – має можливість перейняти досвід, порівняти уроки різних фахівців, тощо. Наприклад, перше заняття на початку навчального року традиційно проводить заступник директора з НМР, де основною метою такого заходу є формування в спеціаліста-початківця впевненості у правильному виборі професії, здатності діяти та спілкуватися, стимулювати бажання підвищувати свій професійний рівень, активізувати творчий потенціал. Під час перебігу заняття наставник забезпечує умови та ставить такі завдання: допомогти педагогу-початківцю знайти вихід із будь-якої ситуації, яка може скластися; створити і підкріпити імідж успішного спеціаліста; розвивати вміння короткої самопрезентації; сприяти формуванню позитивної самооцінки й усвідомлення унікальності особистості кожної людини.

Незалежно від того, де перебуває педагог, атмосфера навколо нього – це відбиток його індивідуальності. Спеціаліст-початківець – учорашній студент, який переступив поріг училища. І тепер ким воно для вас стане – лагідною мамою, чи сердитою мачхою, залежить на 99 % від них самих. Активізація уваги учасників заходу починається словами: «Всі ми педагоги і прийшли за покликанням серця, щоб віддати свою любов дітям». Першою вправою є знайомство, де на спеціальному аркуші паперу педагогам-початківцям пропонується намалювати уявний герб, в якому буде розкрита особистість кожного. Після завершення завдання кожен учасник представляється і по черзі розповідає про свій герб, пояснює чому намалював його саме таким. Далі доцільно використати метод мозковий штурм «Правила роботи в групі». Потім, після оголошення теми, мети й основних завдань, педагог-наставник (у конкретному випадку заступник директора з навчально-методичної роботи) ознайомлює учасників заходу з нормативно-правовою базою, на основі якої працює ЗП (ПТ)О. Для виконання поставленого завдання учасники поділяються на малі групи 3–4 особи й отримують завдання: опрацювати певний розділ правових документів, зокрема Закон України «Про освіту» (2017 р.), Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (Схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013), Положення про навчально-виробничий процес в ПТНЗ (Наказ МОН України від 30.05.2006 № 419, зі змінами та доповненнями згідно з Наказами Міністерства освіти і науки України № 731 від 05.08.2008, № 1019 від 10.11.2008, № 746 від 10.07.2015), «Положенням про методичну роботу в професійно-технічному навчальному закладі» (Наказ МОН України від 12.12.2000 № 582), та інші. Педагогам-початківцям пропонується, використовуючи метод «Прес» висловитись про вже опрацьовані основні аспекти вказаних нормативно-правових документів, які є основним підґрунтям для функціонування ЗП(ПТ)О [5, с. 2]. Потім, за допомогою

методу «Ажурна пилка» змінюється склад малих груп, в межах якої кожен презентує той документ, з яким щойно відбулось ознайомлення. Далі педагог-наставник пропонує дати відповідь на поставлені запитання для самоперевірки (метод «Фронтальне усне опитування»):

1. Який контроль застосовується для оцінювання навчальних досягнень учнів, слухачів по завершенню вивчення теми робочої навчальної програми? (тематичний).
2. Хто затверджує завдання для тематичного контроль? Перевірних контрольних робіт? (заступник директора з НВР або НМР).
3. На основі яких оцінок виставляється семестрова оцінка? (тематичних) річна? (семестрових).
4. З скількома двійками за семестр з загальноосвітніх предметів учень може бути допущений до атестації? (не більше двох двійок, як виняток, за рішенням педагогічної ради).
5. Який порядок виставлення оцінок? (І семестр, скоригована, річна, підсумкова, ДПА, апеляційна).
6. На які групи поділяються форми методичної роботи в ЗП(ПТ)О? (колективна, групова, індивідуальна).
7. Що належить до колективної форми організації методичної роботи? (педрада, педагогічні читання, ІМН, методичні комісії).
8. Що належить до індивідуальних форм методичної роботи? (наставництво, консультації, самоосвіта, стажування тощо).
9. Які права мають педагогічні працівники, згідно Положення про методичну роботу в ЗП(ПТ)О?
10. Які основні організаційні функції класного керівника [7, с. 2–4]?
11. Які обов'язки має керівник групи?
12. Який перелік документів повинен мати завідувачий кабінетом?
13. Які основні обов'язки завідувача кабінетом?

Наступна вправа, яку пропонує виконати педагог-наставник: шляхом вільного висловлювання записати слова, які асоціюються з уроком, що починаються з літер «у», «р», «о», «к». Це можуть бути іменники, прикметники, дієслова. Далі переходимо до вправи «Конверт проблем»: педагог-наставник пропонує початківцям сформулювати на аркуші паперу найбільші проблеми чи страх у роботі з дітьми і покласти його до конверта. Далі учасники заходу обмінюються конвертами й дають поради, як краще вирішити це питання. Наступною вправою від ведучого може бути робота в групі «Портрет ідеального педагога»:

- 1 групі дається завдання створити портрет невдалого і неуспішного педагога, вказавши на його помилки і причини такого становища;
- 2 група описує педагога успішного і створює його портрет з перевагами, завдяки яким він став успішним, опрацьовуючи певну літературу (взірець – постать К. Д. Ушинського [3, с. 284]);
- 3 групі потрібно від імені Міністерства освіти і науки України запропонувати щось нове щодо структури, змісту освіти, методів і прийомів навчання, поглядів на урок, ролі педагога в процесі набуття учнями знань.

В кінці ми визначаємо, які помилки не потрібно допускати у своїй роботі, щоб

не стати поганим педагогом – спеціалістом, а чому потрібно вчитися, щоб стати успішним. Звичайно, навіть у найуспішнішого педагога були кризи і поразки та ті факти, які ставили його у глухий кут, але не той педагог успішний, який не припускається помилок, а той, хто зробивши помилку, не опускає руки, а проаналізувавши її, удосконалюється у своїй роботі з учнями.

Заступник директора з навчально-виховної роботи проводить заняття, де знайомить педагогів-початківців з системою організації виховної роботи ЗП(ПТ)О в групі як класного керівника [8, с. 386], системою роботи з практичним психологом та соціальним педагогом, тощо. Далі досвідчені педагоги, голови методичних комісій (за окремо складеним графіком) діляться, на засіданнях школи спеціаліста-початківця, власним досвідом з відповідної тематики.

Безумовно, цим робота школи спеціаліста-початківця не обмежується, вдало організоване взаємо відвідування уроків, проведення виховних заходів, відкритих уроків – це ті дієства, де педагоги-початківці можуть побачити реалізовані практичні педагогічні методи, в тому числі, інноваційні технології організації навчально-виховного процесу, застосування сучасних технічних засобів навчання, тощо. Кожен педагог-початківець в училищі створив блог з власними методичними напрацюваннями, розробленими дидактичними завданнями з різних тем відповідно до робочих навчальних програм, де застосовує елементи дистанційного навчання, створюючи умови для безперервного навчання учнів [10, с. 338]. Варто зауважити, що обов'язково відбувається аналіз проведених занять, підведення підсумків роботи школи спеціаліста-початківця протягом року (у вигляді тижня спеціаліста-початківця «ПОШУК») на відповідних засіданнях методичних комісій, на методичній раді. Матеріали проведених занять узагальнюються та оформлюються в методичному кабінеті для подальшого предметного ознайомлення.

Наведені приклади організації методичної роботи не відображають цілісну систему функціонування школи педагога-початківця, але допомагають спрямувати представників методичної служби на визначення ефективних шляхів її діяльності. В результаті системної роботи школи спеціаліста-початківця відбувається швидка адаптація молодих викладачів та майстрів виробничого навчання до специфіки роботи закладу професійної (професійно-технічної) освіти. Педагоги-початківці усвідомлюють значимість педагогічного зростання, а результативність роботи презентують в творчих звітах. Крім того, успішні молоді викладачі та майстри виробничого навчання мають можливість позачергово атестуватись у ЗП(ПТ)О. І ось як підсумок ефективної діяльності школи спеціаліста-початківця у ВХПТУ № 5 м. Вінниці є те, що 50 % її учасників атестуються позачергово. Також більшість педагогів-початківців впевнено проводять відкриті уроки та виховні заходи, використовуючи сучасні технічні засоби навчання, інтерактивні методи, нетрадиційні підходи, а відтак навіть, надають поради більш досвідченим колегам – це теж є ознакою вдало проведеної адаптивної роботи.

Отже, формування успішного педагога відбувається протягом всього творчого шляху як викладача так і майстра виробничого навчання, що перебувають у взаємодії з іншими педагогами, учнями та загалом відповідним освітнім середовищем. А ось наведені в статті приклади занять спонукають педагога-початківця до самоосвітньої діяльності, сприяють формуванню потреби в постійному набутті нових знань, удосконаленні власних компетентностей, оскільки педагогічна майстерність – це

сукупне поняття (включає гуманістичну спрямованість, педагогічні здібності, професійна компетентність, педагогічна техніка). Мобільність сучасного педагога – вимога часу, потреба, яка дозволяє вдало реалізовувати навчально-виховний процес. Постійно з'являються інновації у освітній діяльності, у виробничій сфері (якщо брати до уваги специфіку відповідного навчального закладу), а тому творчий педагогічний пошук, постійне оновлення та удосконалення власної теоретичної бази – важлива умова педагогічного зростання. Відтак саме функціонування школи спеціаліста-початківця дозволяє педагогам-початківцям побачити практичну реалізацію нетрадиційних підходів у педагогічній діяльності колегами-наставниками та відпрацювати власні вміння їх застосовувати. Комплексне використання різних освітніх форм, методів, прийомів дозволяє розширити уявлення педагогів-початків про практичну педагогіку, відпрацювати певні методики, загалом удосконалити власну педагогічну майстерність.

Наведені приклади організації роботи школи педагога-початківця, проведене моніторингове дослідження не є остаточним. Перспективними напрямками подальших досліджень можуть бути: вивчення зарубіжного досвіду розвитку педагогічної майстерності; удосконалення системи самостійної роботи як викладачів так і майстрів виробничого навчання, спрямованої на удосконалення педагогічної майстерності та становлення сучасного педагога в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Maksymchuk, I., Maksymchuk, B., Frytsiuk, V., Matviichuk, T., Demchenko, I., Babii, I., Savchuk, I. Developing pedagogical mastery of future physical education teachers in higher education institutions. *Journal of Physical Education and Sport*, 2018. 18(2), С. 810–815.
2. Бережний С., Тарнавська А., Бережна Г. Знаємо, можемо, хочемо. *Освіта*. Київ, 2003. № 58, С. 101.
3. Березівська Л. Д. Костянтин Дмитрович Ушинський. *Українська педагогіка в персоналіях*: у 2 кн. – Кн. 1: Навч. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. С. 284–292.
4. Лаврінченко О. А. Педагогічна майстерність як домінуючий складник педагогічної дії. *Теорія і практика управління соціальними системами*, 2013. № 3. С. 102–106.
5. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти. від 16 вересня 2006 р. № 434. Веб-сайт URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0659-00> (дата звернення: 09.04.2019)
6. Про затвердження «Основних орієнтирів виховання учнів 1–12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 17.12.2007 року № 1133. URL: old.mon.gov.ua/images/files/pozashkilna/1243.doc (дата звернення: 09.04.2019)
7. Про затвердження Змін до «Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.06.2006 року № 489. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0791-06> (дата звернення: 09.04.2019)
8. Рекомендації щодо планування роботи класного керівника навчального закладу системи загальноосвітньої середньої освіти: Міністерство освіти і науки України від 30.08.2002 року № 1/9-392. *Директор школи*, 2003. № 3–4.
9. Сисоєва Світлана. Основи педагогічної творчості. Київ: Міленіум, 2006. 344 с.
10. Скрипник В. В., Скрипник М. І., Швень Я. Л. *Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології*: зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Київ, 28 квітня 2017 р.). ЦПППО, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. Київ: ЦПППО, 2017. 424 с.

REFERENCES

1. Maksymchuk, I., Maksymchuk, B., Frytsiuk, V., Matviichuk, T., Demchenko, I., Babii, I., Savchuk, I. (2018). Developing pedagogical mastery of future physical education teachers in higher education institutions. *Journal of Physical Education and Sport*, issue 18(2), 810–815 [in English].

2. Berezhnyj, S., Tarnavs'ka, A., Berezhna, G. (2003). Znajemo, mozhemo, hochemo [We know, we may, want to]. *Osvita – Education, issue 58* [in Ukrainian].
3. Berezivs'ka, L. D. (2005) *Kostjantyn Dmytrovych Ushyns'kyj. [Konstantin Dmitrievich Ushinsky]*. Kyi'v: Lybid' [in Ukrainian].
4. Lavrinenko, O. A. (2013). Pedagogichna majsternist' jak dominantnyj skladnyk pedagogichnoi' dii' [Pedagogical skill as a dominant component of pedagogical action]. *Teorija i praktyka upravlinnja social'nymy systemamy – The theory and practice of social systems management, issue 3, 102–106* [in Ukrainian].
5. Polozhennja pro klasnogo kerivnyka navchal'nogo zakladu systemy zagal'noi' seredn'oi' osvity (2006), *issue 434* [in Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennja «Osnovnyh orijentyriv vyhovannja uchniv 1–12 klasiv zagal'noosvitnih navchal'nyh zakladiv Ukrai'ny» nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrai'ny (2007), *issue 1133* [in Ukrainian].
7. Pro zatverdzhennja Zmin do «Polozhennja pro klasnogo kerivnyka navchal'nogo zakladu systemy zagal'noi' seredn'oi' osvity». Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrai'ny (2006), *issue 489* [in Ukrainian].
8. Rekomendacii' shhodo planuvannja roboty klasnogo kerivnyka navchal'nogo zakladu systemy zagal'noosvitn'oi' seredn'oi' osvity, Ministerstvo osvity i nauky Ukrai'ny vid 30.08.2002 roku № 1/9-392. (2003). *Dyrektor shkoly – School Director, issue 3–4* [in Ukrainian].
9. Sysojeva, Svitlana (2006). Osnovy pedagogichnoi' tvorchoosti [Fundamentals of pedagogical creativity]. Kyi'v: Milenium [in Ukrainian].
10. Skrypnyk, V. V., Skrypnyk, M. I., Shven', Ja. L. (2017). Profesijnyj rozvytok fahivciv u systemi osvity doroslyh: istorija, teorija, tehnologii' [Professional development of specialists in adult education: history, theory, technology] Proceedings from: *zb. materialiv II Vseukrai'ns'koi' nauk.-praktychnoi' Internet konferencii' – save materials of the 2nd All-Ukrainian sciences-practical Internet conference*. Kyi'v: CIPPO, 338–340 [in Ukrainian].